

Oradea și Bihorul în epoca lui Sigismund de Luxemburg

Studii despre istoria Țării Bihorului 8.

Coordonatorul ediției:
Attila Zsoldos

Traducător: Elga Mayer

Collegium Varadinum
Oradea, 2022

CUPRINS

Cuvânt înainte	7
<i>Attila Zsoldos</i> : Cetățile regale din Bihor în primele două decenii ale domniei lui Sigismund de Luxemburg	9
<i>Norbert C. Tóth</i> : Jurământul de la Oradea. Când și de ce tocmai acolo?	61
<i>Renáta Skorka</i> : Expierea reginei petrecută la Oradea	95
<i>Boglárka Weisz</i> : Funcționarea autorităților din comitatul Bihor în timpul domniei lui Sigismund de Luxemburg ...	129
<i>Bálint Lakatos</i> : Biharia, Sălard, Oradea. Diplome ale târgurilor și orașelor din Bihor din timpul domniei lui Sigismund de Luxemburg	165
<i>Gábor Mikó</i> : Testamentul lui Andrea Scolari, episcop Oradea, și autentificarea sa. Date referitoare la colaborarea dintre instituțiile de adevărire și cele notariale	217
<i>Pál Lővei</i> : Fragmente de monumente funerare din marmură roșie la Oradea și meșterul monumentelor funerare ale familiei Stibor	255

Jurământul de la Oradea Când și de ce tocmai acolo?

Este bine cunoscut faptul că înalții dregători care doreau să-l dea jos de pe tron pe regele Sigismund de Luxemburg s-au întrunit la Oradea, în comitatul Bihor, pentru a desfășura steagul răzvrătirii. Data și locul consfătuirii le cunoaștem din textul unei singure diplome,¹ și anume din narațiunea actului de donație emis pe 1 august 1406 în favoarea palatinului Miklós Garai și a fratelui său, János: „pe când ne străduiam să-l ajutăm în Cehia pe fratele nostru, marele suveran Venceslau, anumiți înalți prelați, baroni și notabilități, partea mai mare a regatului nostru maghiar, încrezându-se într-un plan vinovat, au urzit o conspirație spre dezonoarea majestății noastre și s-au reunit la Oradea, unde au depus personal jurământ pe capul regelui Ladislau cel Sfânt și intenția lor era de a ne deposeda de coroana și stăpânirea Ungariei, Dalmației și Croației și să ne alunge

* Autorul este cercetător științific principal al Academiei Maghiare de Științe - al Institutului și Muzeului de Istorie Militară - al Universității din Szeged - al Centrului Maghiar de Cercetări Medievale al Arhivei Naționale Maghiare (Budapesta-Szeged).

1 Cf. cu actele de donație ale lui János Maróti din 5 noi.1403 și Stibor Stiborici din 29 mart.1406 (Középkori históriák oklevelekben [1002–1410]. A szöveget válogatta, az előszót és a jegyzeteket írta Kristó Gyula. [Szegedi Középkortörténeti Könyvtár 1.]) [Istории medievale în diplome [1002-1410]. Selecția textelor, introducere și note de Gyula Kristó. [Biblioteca de Istorie medievală, Szeged 1.] Szeged 1992, pag. 246, 247, 249, ale lui Imre Perényi din 13 aug.1405 și Jakab și Dávid Lack din Szántó din 10 ian.1406 (Zsigmondkori Oklevéltár I–XIII. [1387–1426] [Diplomatarium din epoca lui Sigismund de Luxemburg I–XIII. (1387–1426)] Întocmit de Elemér Mályusz, Iván Borsa, Norbert C.Tóth, Tibor Neumann, Bálint Lakatos, Gábor Mikó.) [A Magyar Országos Levéltár kiadványai II. Forráskiadványok 1, 3–4, 22, 25, 27, 32, 37, 39, 41, 43, 49, 52 și 55] Budapest 1951–2017. [în cele ce urmează: ZsO] II. nr. 4095, 4373), care menționează consfătuirea, fără a preciza locul unde s-a desfășurat aceasta.

din aceste țări, pe care le-am guvernat timp de aproape șaisprezece ani, domnind în ele ca rege, și să aducă pentru aceste țări un alt rege, străin, pe Ladislau, fiul lui Carol de Durazzo de odinioară, să îl aleagă și să-l accepte drept domn al lor.”²

Pe baza acestui fragment din textul diplomei - dat fiind că izvoarele scrise nu ne oferă sprijin în legătură cu acest caz³ - pu-

2 1 aug. 1406: dum in dictum regnum Bohemie in subsidium excellentissimi principis domini Wencezlai, fratris nostri eiusdem regni Bohemie regis laborassemus, quidam prelati et barones nec non proceres, maior scilicet pars dicti regni nostri Hungarie in opprobrium nostre celsitudinis in quo freti consilio in unum conspirantes Waradinum convenerunt, ubi prestito iuramento super capite Sancti regis Ladislai corporaliter facto nos dyademate regnisque Hungarie, Dalmacie, Croacie nostris regiis pretitulatis, que fere annis sedecim gubernavimus more regio in eisdem imperantes privare de eisdemque regnis nostris excludere ac ignotum eis alium, regem scilicet predictum Ladizlaum filium condam Karuli de Duracio inducere, pro eorumque domino eligere et assumptere conati extiterunt — Hazai okmánytár I–VIII. [Diplomatariu național] I–VIII. Editat de Imre Nagy, Iván Paur, Károly Ráth și Dezső Véghely. Győr–Budapest 1865–1891. (în cele ce urmează: HO) VII. 439–440. Pentru textul maghiar citat, vezi: Középkori históriák op.cit. 261–262. — Vince Bunyitay a fost cel care a folosit prima oară această diplomă: „Câți și cine anume erau cei care au participat nu ne spune această diplomă, care a ieșit la iveală abia de curând și menționează pentru prima dată acest eveniment, dar se pare că fusese prezent primatul János Kanizsai împreună cu arhiepiscopul de Kalocsa, precum și episcopii de Eger și de Transilvania, iar în fruntea laicilor palatinul Detre Bebek, cei doi voievozi de Transilvania, comitele secuilor etc. După o prealabilă consfătuire și realizarea unui acord, cei prezenți s-au dus la mormântului lui Ladislau cel Sfânt și acolo au jurat pe relictarul cu craniul sfântului rege că nu îl mai recunosc drept rege pe Sigismund și în locul lui va fi pus Ladislau de Napoli.” (*Vince Bunyitay: A váradi püspökség története alapításától a jelenkorig I.* [Istoria episcopiei de Oradea de la întemeiere până în zilele noastre. I] Nagyvárad 1883. 220–221).

3 În lucrarea sa, János Turóci a amestecat în așa măsură cele trei mișcări de răzvrătire împotriva regelui din anii 1397, 1401 și 1403, încât despre ultima, cea mai importantă, nu a scris aproape nimic (*János Thuróczy: A magyarok krónikája.* [Cronica maghiarilor.] Traducere de Ibolya Bellus și Gyula Kristó. [Millenniumi magyar történelem. Források] Budapest 2001. 244–250. [capitolele 204–207]). Față de scrierea lui János Turóci, cea a lui Eberhard Windecke este în mare parte valabilă, în schimb amploarea ei nu atinge cantitatea critică, vezi: Eberhard Windecke emlékirata Zsigmond királyról és koráról. [Memoriile lui Eberhard Windecke despre regele Sigismund și epoca sa.] Traducere, pregătire pentru publicare

tem afla doar că răzvrățiții s-au adunat la Oradea, printre ei erau înalți prelați, baroni și notabilități fără funcții sau demnități, iar evenimentul a avut loc în timpul călătoriei lui Sigismund în Cehia. Pe baza celor de mai sus, conform celor stabilite de literatura de specialitate, depunerea jurământului ar fi putut avea loc „la cum-păna anului 1402”.⁴ În studiul meu, prin atragerea de noi date și reinterpretarea unor izvoare de mult timp cunoscute, am încercat să aflu când și cine s-a adunat la Oradea, precum și de ce tocmai această localitate a devenit „centrul” răzvrătirii.

Când?

Dintre cele trei întrebări, poate la aceasta se poate răspunde cel mai ușor, pentru că - în principiu - nu avem altceva de făcut, decât să confruntăm listele care cuprind locurile unde se aflau regele și înalții dregători ai țării. Să vedem mai întâi deplasările suveranului la sfârșitul anului 1402 și începutul anului 1403 ! Pe 20 octombrie 1402, regele Sigismund se mai afla încă la Pozsony (Pojon, azi Bratislava, Slovacia), dar la sfârșitul lunii (29 oct.) se afla deja la Viena. De aici, cândva în a doua jumătate a lunii următoare (după 16 noiembrie) și-a mutat reședința în localitatea Korneuburg, aflată

și studiu introductiv de Renáta Skorka. (História Könyvtár – Elbeszélő források 1.) Budapest 2008. (în cele ce urmează: Windecke) 30 (capitolul 19).

4 *Elemér Mályusz*: Zsigmond király uralma Magyarországon. [Domnia regelui Sigismund în Ungaria.] Budapest 1984. 52, Magyarország történeti kronológiája I. A kezdetektől 1526-ig. [Cronologia istorică a Ungariei I. De la începuturi până în 1526.] Redactor șef Kálmán Benda. Ediția a 3-a. Budapest 1986. 238. (sfârșitul anului 1402 – începutul anului 1403 – partea aferentă este opera lui Pál Engel); *Pál Engel*: Szent István birodalma. A középkori Magyarország története. [Împărăția lui Ștefan cel Sfânt. Istoria Ungariei medievale.] (História Könyvtár. Monográfiák 17.) Budapest 2001. 177 (spre sfârșitul anului 1402); *Norbert C. Tóth*: Luxemburgi Zsigmond uralkodása 1387–1437. [Domnia regelui Sigismund de Luxemburg 1387-1437.] (Magyarország története 6.) Budapest 2009. 45 (sfârșitul anului 1402); *Gyula Schönherr*: Az Anjou ház és örökösei (1301–1439). [Dinastia de Anjou și moștenitorii săi.] In: A magyar nemzet története III. Red. Sándor Szilágyi. Budapest 1895. 456 (la începutul lui ianuarie 1403).

la doar 10 km distanță (29 noi.). Cu siguranță nu a stat prea mult aici, pentru că pe 4 decembrie își emitea deja documentele din localitatea Feldsberg (azi Valtice), aflată la o distanță de 71 km, la granița cu Cehia. Următorul său loc de ședere cunoscut este Kolin, aflat la circa 210 km, în mijlocul Regatului Cehiei (6 ian. 1403). Cu cinci zile mai târziu, emitea documente tot de aici (11 ian.),⁵ dar din a doua jumătate a lunii (18 ian.) până la mijlocul lunii următoare (16 febr.) și-a mutat reședința în localitatea Kuttenberg (azi Kutná Hora), aflată la o distanță de doar zece kilometri.⁶

Pe baza celor de mai sus, putem afirma cu certitudine măcar atât, că regele Sigismund în decembrie 1402 se afla deja la granița Cehiei, iar la începutul lui ianuarie 1403 în apropiere de Praga. Vestea acestui lucru putea ajunge într-o zi sau două în Ungaria, astfel încât la începutul lui ianuarie se putea ști și aici că suveranul se află în regatul vecin. De aici s-ar putea trage concluzia că data consfăturii de la Oradea, propusă de către literatura de specialitate de până acum că ar fi fost la cumpăna anilor 1402 / 1403, ar putea chiar fi și corectă. Așa este, dar, pe lângă itinerariul parcurs de rege, merită să ținem seama și de locurile unde s-au aflat înalții dregători ai țării - respectiv înalții prelați și baronii -, precum și alte persoane (nobili).

În cursul cercetărilor, trebuie să ne îndreptăm atenția îndeosebi asupra acelor care - pe baza datelor de mai târziu aflate în posesia noastră - au participat activ la lupte, de o parte sau de alta.⁷ Cunoaștem relativ bine atât numele celor care au luptat alături de rege, cât și pe cele ale celor care au luptat împotriva lui, numele celor dintâi pot fi reconstruite pe baza actelor de donație emise de suveran după reprimarea răzvrătirii, pe când numele celor din urmă pe baza a trei „acte de alianță” diferite încheiate în cursul anului 1403, referitor la diferite chestiuni, precum și un act de obligație.

5 ZsO II. nr. 2194.

6 *Pál Engel – Norbert C. Tóth: Itineraria regum et reginarum (1382–1438). (Subsidia ad historiam medii aevi Hungariae inquirendam 1.)* Budapest 2005 (în cele ce urmează: *Itineraria*) 79–80.

7 Cf. *E. Mályusz: Zsigmond király uralma* op. cit. 52–54.

Totodată, în acest studiu voi vorbi doar despre acele persoane, pentru care posedăm date de fond referitoare la locul în care se aflau în perioada despre care vorbim.

Dacă luăm în considerare micul număr de înalți dregători ai țării care luptau alături de rege, atunci dintre înalții prelați îl putem aminti doar pe Eberhard, episcop de Zagreb. El s-a aflat pe 21 septembrie 1402 la Pozsony,⁸ iar apoi pe 18 și 23 decembrie la Csázma (azi Čazma, în Croația).⁹ În anul următor, cândva - poate în cursul primăverii -, a apărut contra răzvrătiților, luptând și personal cu arma în mână, cetatea Gomnec¹⁰ din comitatul Körös - aflată la doar 4 km de Csázma -, iar apoi s-a deplasat la Buda, împreună cu oastea sa.¹¹

Dintre aristocrații purtători de înalte demnități, noul palatin,¹² Miklós Garai, se afla de asemenea pe 21 septembrie 1402 la Pozsony,¹³ la începutul lunii noiembrie era împreună cu regele la

-
- 8 ZsO II. nr.1917 – Pentru o ediție mai recentă a diplomei (o lucrare a lui Péter Kóta), respectiv identificarea celor 112 peceti atârdate de ea, vezi: *Pál Lővei: Az ország nagyjainak és előkelőinek 1402. évi oklevelén függő pecsétek.* [Pecetile atârdate pe diploma din anul 1402 a înalților dregători ai țării.] In: „Honoris causa”. Tanulmányok Engel Pál emlékére. [„Honoris causa”. Studii în memoria lui Pál Engel.] Red. Tibor Neumann și György Rácz. (Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok 40. – Analecta Mediaevalia III.) Budapest–Pilis-csaba 2009. 149–182.
- 9 Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Diplomatikai Fényképgyűjtemény [Arhiva Națională Maghiară, Arhiva Generală, Fototeca Diplomatică] (în cele ce urmează: DF) 252 358 (diplomă cu sigiliu inelar), DF 256 580 (diplomă cu pecete atârdată).
- 10 *Pál Engel: Magyarország világi archontológiája 1301–1457. I–II.* [Arhontologia laică a Ungariei 1301-1457. I-II.] (História Könyvtár. Kronológiák, adattárak 5.) Budapest 1996. I. 319.
- 11 ZsO II. nr. 5118 (19 noi.1406 , actul de donație al regelui Sigismund).
- 12 *Norbert C. Tóth: Nádorváltások a Zsigmond-korban (1386–1437).* Az 1439. évi 2. tc. nyomában. [Schimbări de palatini în vremea lui Sigismund (1386-1437). Pe urmele articolului de lege nr. 2 din anul 1439.] In: Tiszteletkőr. Történeti tanulmányok Draskóczy István egyetemi tanár 60. születésnapjára. [Studii de istorie în cinstea aniversării vârstei de 60 de ani a profesorului universitar István Draskóczy.] Red. Gábor Mikó, Bence Péterfi, András Vadas. Budapest 2012. 59–60.
- 13 *P. Lővei: 1402. évi oklevél* [Diplomă din anul 1402] 160, nr. 13.

Viena,¹⁴ însă la începutul anului următor (2, 11 ianuarie) se afla din nou la Buda.¹⁵ Pe 11 ianuarie, a depus mărturie în fața autorităților orașului Buda împreună cu fratele său János, comite de Timiș, în chestiunea unei case. În a doua jumătate a lunii ianuarie și în februarie, palatinul Garai a luptat în Slavonia împotriva trupelor lui Imre Bebek, prior de Vrana, având totodată drept scop și eliberarea lui Pál Özdögei Besenyő, ban al Dalmației, Croației și Slavoniei, care era de la 5 februarie prizonier la Zara.¹⁶ Deși a reușit să-l respingă până în Dalmația pe prior, nu a obținut vreun succes considerabil, și banul a rămas de asemenea prizonier. (Iar Bebek și-a luat titlul de ban al Slavoniei.)¹⁷ După victoria sa efemeră, lăsându-și ostașii sub conducerea fratelui său, Garai a plecat în Cehia, în urma regelui Sigismund.¹⁸ Pe 13 mai, în drumul său spre casă, s-a oprit la Feistritz (azi Bystrice nad Pernštejnem, Cehia).¹⁹

Despre László Gordovai Fánecs,²⁰ tovarășul lui Pál Besenyő, în afară de faptul că la sfârșitul lui septembrie-începutul lui octombrie 1402 se afla la Pozsony,²¹ nu avem alte date cu privire la

14 ZsO II. nr. 2022 (3 noi.1402, Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Diplomatikai Levéltár [Arhiva Națională Maghiară, Arhiva Generală, Fototeca Diplomatică] [în cele ce urmează: DL] 8756), pecetea acesteia.

15 Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien, Familienarchiv, Erdödy D 365, sigiliu inelar (anularea părții de amendă ce îi revenea palatinului), Budapest történetének okleveles emlékei III. (1382–1439). Întocmit de Bernát L. Kumorovitz. Budapest 1987. nr. 357 (ZsO II. nr. 2199).

16 În literatura de specialitate - probabil datorită unei erori de scriere - s-a difuzat data de 4 februarie, cu toate că în izvorul de referință figurează fără echivoc prima zi de luni din luna februarie 1403 („Die Lunae Februarii ...” — Memoriale Pauli de Paulo patritii Iadrensis ab anno Christi MCCCXXI. usque ad an. Chr. MCDVIII. In: *Scriptores rerum Hungaricarum, Dalmaticarum, Croaticarum, et Sclavonicarum veteres ac genuini. Tomus tertius. Cura et studio Ioannis Georgii Schwandtneri. Vindobonae 1748. 749*), cf. *P. Engel: Archontológia op. cit. I. 280.*

17 *P. Engel: Archontológia op.cit. I. 19.*

18 HO VII. 440–441, traducerea sa în limba maghiară: *Középkori históriák op. cit. 262–263*, cf. *E. Mályusz: Zsigmond király uralma op. cit. 56.*

19 ZsO II. nr. 2422.

20 *P. Engel: Archontológia op. cit. I. 25.*

21 *P. Lővei: 1402. évi oklevél op. cit. 164, nr. 34, ZsO II. nr. 1958.*

deplasările lui, deși poate nu greșim prea mult dacă presupunem că a luat parte și el la bătălia pierdută de la Bihács (azi Bihać, în Bosnia-Herțegovina), doar că nu a fost luat prizonier. În orice caz, data următoare a apărut alături de regele Sigismund (13-14 mai 1403)²² tot în Cehia și a primit atât atunci, cât și mai târziu (5 noiembrie 1403)²³ o donație pentru serviciile sale credincioase.²⁴

Judele regal Frank Szécsényi - la fel ca și ceilalți - în septembrie 1402 se afla la Pozsony, iar apoi - conform unor date destul de incerte aflate în posesia noastră - pe 9 decembrie era la Buda.²⁵ Pe 10 ianuarie 1403, el sau protonotarul său, Bertalan Szobi - poate - într-una din localitățile numite Sziget din comitatul Zala²⁶ a emis un mandat referitor la acordarea cetății Tátika și a târgului Keszthely, împreună cu pertinențele lor, voievodului Transilvaniei Miklós Marcali, comitelui secuilor Dénes și lui Péter.²⁷ Nu știm pe unde a umblat în perioada următoare, dar data următoare, cam cu două luni mai târziu (8 martie), este menționat la el acasă, la Szécsény,²⁸ de unde cu siguranță avea intenția să urmărească mersul evenimentelor.²⁹ În tot acest timp, biroul judeului regal a funcționat în continuare la Visegrád.³⁰

Dintre cei doi bani de Macsó, doar unul, János Maróti, i-a rămas fidel lui Sigismund, celălalt, László Újlaki, a trecut de partea lui

22 ZsO II. nr. 2422, raport, ibidem nr. 2428.

23 ZsO II. nr. 2711.

24 Cf. *Norbert C. Tóth*: A Gordovai család vagyoni helyzeté 1424-ben. [Starea materială a familiei Gordovai în 1424.] In: *Várak, templomok, ispotályok. Tanulmányok a magyar középkorról.* [Cetăți, biserici, spitale. Studii despre evul mediu maghiar.] Red. Tibor Neumann. (Analecta Mediaevalia II.) Budapest-Piliscsaba 2004. 274.

25 *P. Lővei*: 1402. évi oklevél op.cit.161, nr. 16, ZsO II. nr. 2103, mandat.

26 *Dezső Csánki*: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. I-III., V. [Geografia istorică a Ungariei în epoca Huniazilor. I-III, V.] Budapest 1890-1913. III. 16, 111.

27 ZsO II. nr. 2192, cf. *P. Engel*: *Archontológia* op.cit. I. 441.

28 DL 69 312.

29 *Pál Engel*: Zsigmond bárói. [Baronii lui Sigismund.] In: *Idem*: Honor, vár, ispánság. Válogatott tanulmányok. [*Honor*, cetate, comitat. Studii alese.] Selecție, redactare și note de Enikő Csukovits. (Millenniumi magyar történelem. Historikusok) Budapest 2003. 238.

30 Vezi mai jos !

Ladislau de Napoli. (În cursul anului 1403, apare și un al treilea ban, în persoana lui Tamás Ladányi, episcop de Eger, care făcea parte tot din tabăra celui alt pretendent la tron.)³¹ Locurile unde se afla Maróti le putem urmări tot începând de la Pozsony: pe 21 septembrie și 1 octombrie se afla cu siguranță în oraș.³² Nu se știe unde a petrecut următoarele două luni, dar pe 10-11 ianuarie 1403 a emis o diplomă la Kölesd, în comitatul Tolna, locul unde slujea.³³ Deși diploma - conform intitulării sale - a fost emisă împreună de cei doi bani, însă la sfârșitul textului poate fi văzută doar urma unui singur inel sigilar, imprimată în ceară verde.³⁴ Legarea de Maróti a imaginii pecetei și prin aceasta a diplomei respective este susținută de un alt mandat emis în legătură cu aceeași chestiune pe 19 noiembrie 1403 la reședința sa de la Marót, din comitatul Valkó³⁵ (una din pecetele care figurează pe acest document este imprimată tot în ceară verde și dimensiunea sa este asemănătoare celei precedente).³⁶ Cunoscând cele scrise în actul de donație din 5 noiembrie 1403, întocmit în favoarea banului János Maróti, putem presupune că prezența sa la Kölesd făcea parte deja din acțiunile de luptă pornite împotriva priorului de Vrana, Imre Bebek, iar banul a rămas și mai târziu pe domeniul său, pentru că el a fost cel care a cucerit cetatea Tornova, aparținând prioratului de Vrana, din comitatul Körös,³⁷ cândva în cursul primăverii.³⁸

31 *P. Engel*: Archontológia op. cit. I. 29.

32 *P. Lővei*: 1402. évi oklevél op. cit. 161, nr. 20, DF 218 627, raport.

33 Baniile de Macsó erau totodată și comiții mai multor comitate din Transdanubia de sud, printre altele și ai comitatului Tolna (cf. *P. Engel*: Archontológia op. cit. I. 206).

34 DL 78 540 (ZsO II. nr. 2195).

35 Identificarea cu localitatea eponimă e sprijinită de două lucruri: 1) comitatul Valkó se afla tot sub autoritatea banului de Macsó (*P. Engel*: Archontológia op. cit. I. 221) și 2) capitlul de la Bács a efectuat examinarea pe 1 decembrie și a emis răspunsul său pe 3 decembrie (ZsO II. nr. 812, DL 78 572).

36 DL 78 571 (ZsO II. nr. 2787).

37 *P. Engel*: Archontológia op. cit. I. 446.

38 Középkori históriák op. cit. 246-247.

Am ajuns la sfârșitul enumerării noastre. Deși mai cunoaștem numele a numeroși baroni³⁹ și notabilități, care rămăseseră adepții lui Sigismund - de exemplu Miklós Nevnai Treutel, mare trezorier (1402-1408),⁴⁰ János Tamási, comis (1402-1403), apoi voievod al Transilvaniei (1403-1409),⁴¹ Imre Perényi, mare paharnic (1397-1404),⁴² Péter Perényi, fost comite al secuilor (1397-1401), respectiv comite de Zemplén (1395-1423), comite de Ung (1398-1423) și comite de Szepes (1402-1404),⁴³ Stibor, fost voievod al Transilvaniei (1395-1401),⁴⁴ Pipó Ozorai, comite al cămării de sare (1401-1426),⁴⁵ Jakab Lack din Szántó, comite și castelan al

39 Numele persoanelor care îndeplineau demnitățile de *magister janitorum* și de stolnic, precum și ale celor ce îndeplineau funcția de trezorier nu sunt cunoscute la cumpăna anilor 1402 / 1403 (*P. Engel: Archontológia* op. cit. I. 49, 47, 52).

40 *P. Engel: Archontológia* op. cit. I. 39. – pe 21 sept. 1402 (*P. Lővei: 1402. évi oklevél* op. cit. 162, nr. 23), 5 oct. se afla la Pozsony, pe 3 (ZsO II. nr. 2022) și 16 noiembrie se afla la Viena, apoi îi mai întâlnim numele cel mai curând pe 10 iulie 1403 la Diakó (*Norbert C. Tóth: Zsigmond király tisztségviselőinek itineráriuma I. [Ural-kodásának elejétől az 1420-as évekig.] [Itinerariul demnitarilor regelui Sigismund I. (De la începutul domniei sale până în anii 1420.)]* Századok 138. (2004) 478).

41 *P. Engel: Archontológia* op. cit. I. 41, 14 - pe 21 sept. (*P. Lővei: 1402. évi oklevél* op. cit. 166, nr. 46) și pe 19 oct. 1402 (ZsO II. 1997, raport) se afla la Pozsony.

42 *P. Engel: Archontológia* op. cit. I. 44 - pe 21 sept. 1402 se afla la Pozsony (*P. Lővei: 1402. évi oklevél* op. cit. 162, nr. 22)

43 *P. Engel: Archontológia* op. cit. I. 193, 242, 220, 197 – pe 21 sept. (*P. Lővei: 1402. évi oklevél* op. cit. 163, nr. 29) și pe 30 sept. 1402 (A Perényi család levéltára 1222–1526. Közzéteszi Tringli István. [Arhiva familiei Perényi 1222-1526. Publicată de István Tringli.] [A Magyar Országos Levéltár kiadványai II. Forráskiadványok 44.] Budapest 2008. [în cele ce urmează: Perényi oklt.] nr. 243) se afla la Pozsony, iar pe 24 oct. se afla la reședința sa de la Perény, pregătindu-se să plece în Cehia (ZsO II. nr. 2010), pe 23 mart. 1403 aflându-se deja acolo, la Skalitz (ZsO II. nr. 2324, act de donație).

44 *P. Engel: Archontológia* op. cit. I. 13 – pe 21 sept. 1402 se afla la Pozsony (*P. Lővei: 1402. évi oklevél* op. cit. 161, nr. 15), iar în 1403 printre altele a recucerit cetatea Győr (Középkori históriák op. cit. 250.).

45 *Pál Engel: Ozorai Pipo*. In: *Idem: Honor, vár, ispánság* op. cit. 254. – pe 21 sept. (*P. Lővei: 1402. oklevél* op. cit. 167, nr. 48) și 4 oct. 1402 se afla la Pozsony, pe 29 oct. la Viena (*N. C. Tóth: Tisztségviselők itineráriuma* op. cit. 481), în prima jumătate a anului următor, poate primăvara, a apărut cetatea Veszprém (*P. Engel: Ozorai Pipo* op. cit. 256).

cețării Komárom (1402-1404), mai târziu voievod al Transilvaniei împreună cu Tamási (1403-1409)⁴⁶, - dar despre ei, și îndeosebi despre locurile unde se aflau în perioada în discuție, nu avem date evaluabile pe care să ne putem baza.

Suntem într-o situație ceva mai bună în ceea ce privește posibilitatea de a prezenta un tablou al mișcărilor celor răzvrățiți împotriva regelui, pentru că dispunem de mai multe izvoare, așa-numite diplome „cu multe peceti” (voi vorbi despre acestea mai pe larg mai târziu) sau acte de danie ale regelui, pe baza cărora putem afla cine au fost capii răzvrătirii și astfel putem da mai ușor un răspuns întrebărilor noastre puse în introducere. Începem și aici examinarea noastră cu înalții prelați !

János Kanizsai, arhiepiscop de Esztergom, pe 21 septembrie 1402 se afla la Pozsony.⁴⁷ Trei săptămâni mai târziu (13-28 oct.) - pornind într-o direcție opusă față de rege - poate fi semnalat deja în locul de odihnă al arhiepiscopilor,⁴⁸ la Marót în ținutul Pilis.⁴⁹ În schimb cu doar o lună mai târziu se afla deja în ținutul său de baștină, întâi la Ikervár (22 noiembrie), iar peste o săptămână (30 noiembrie) la Csoma.⁵⁰ După „vizita în familie” a revenit la sediul arhiepiscopiei, și cu siguranță a petrecut acolo a doua jumătate a lunii decembrie.⁵¹ După aceasta, în datele aflate la dispoziția noas-

46 *P. Engel*: Archontológia op. cit. I. 141, 14 – pe 21 sept. 1402 se afla la Pozsony (*P. Lővei*: 1402. évi oklevél op. cit. 172, nr. 77), în primăvara anului 1403 el l-a înștiințat pe regele Sigismund în Cehia despre detaliile răzvrătirii, apoi, împreună cu fratele său, a apărat Székesfehérvár (ZsO II. nr. 4373).

47 *P. Lővei*: 1402. évi oklevél op. cit. 158, nr. 2.

48 ZsO II. nr. 2278.

49 ZsO II. nr. 1984, 2015, între timp și pe 16: ZsO II. nr. 1990.

50 ZsO II. nr. 2076, 2083.

51 17 dec. 1402: DF 225 928 (transcrierea sa: DL 8219), 29 dec.: ZsO II. nr. 2178 (conform diplomei emise la Losonc pe 3 ian. 1403 de către cei doi încasatori de zeciuală ai arhiepiscopiei, primiseră această însărcinare de la arhiepiscopul János Kanizsai pe 29 dec., și, deși nu precizează în ce localitate s-a întâmplat acest lucru, dat fiind că amândoi erau canonici de Esztergom, rezultă că trebuie să fi avut loc la Esztergom; presupunere sprijinită și de locul de emiteră al diplomei: puteau ajunge cu ușurință în acest interval de timp de la Esztergom la Losonc).

tră urmează o pauză cam de o lună și jumătate, apoi îl întâlnim pe arhiereu pe 19 februarie tot la Esztergom, unde, împreună cu colegii săi, a încheiat o alianță cu dușmanul lui Sigismund, Jodok, margraf de Moravia.⁵² În cele din urmă, cu o lună și jumătate mai târziu - poate deja în drum spre Zara - a petrecut ceva timp (4-7 aprilie) la Szalatnok (azi Slatina) în comitatul Körös.⁵³

Lista locurilor unde s-a aflat János Szepesi, arhiepiscop de Kalocsa, este mult mai scurtă, decât cea a lui János Kanizsai: pe la sfârșitul lunii septembrie a anului 1402, se știa că în ziua a opta de după Sf. Mihail se va afla la curtea regelui, la Visegrád,⁵⁴ dar dacă a fost într-adevăr acolo, (pecetea sa nu atârână nici pe des menționata diplomă din 21 septembrie de la Pozsony), nu știm. Cum nu știm nici pe unde a umblat în următoarele patru luni, pentru că, în conformitate cu informațiile de care dispunem, este menționat că s-ar fi aflat pe 19 februarie 1403 la Esztergom, apoi cu o lună la târziu (23 martie) lângă satul Hedre, și la urmă, la începutul lui aprilie, era împreună cu János Kanizsai la Szalatnok.⁵⁵

Următoarea persoană despre care trebuie să vorbim este Tamás Ludányi, episcop de Eger, banul de Macsó al pretendentului la tron Ladislau de Napoli (1403):⁵⁶ el (sau cel puțin pecetea lui) a fost prezent pe 21 septembrie 1402 la Pozsony, dar următorul loc unde avem informații că ar fi fost prezent, împreună cu mai mulți

52 ZsO II. nr. 2278.

53 ZsO II. nr. 2351, o publicare mai nouă a diplomei: Varsóban őrzött magyar vonatkozású oklevelek (1388–1427). Közreadja Novák Ádám és Tóth Péter. Szerk. Novák Ádám. [Diplome cu referințe la Ungaria, păstrate la Varșovia (1388–1427). Publicate de Ádám Novák și Péter Tóth. Red. Ádám Novák.] (Fontes Memoriae Hungariae II.) Debrecen 2018. (în cele ce urmează: Varsói magyar oklevelek) 39. (imaginea și descrierea sigiliului inelar: Debreceni Egyetem „Magyarország a középkori Európában” Kutatócsoport Memoria Hungariae adatbázisa [baza de date a Grupului de Cercetători Memoria Hungariae „Ungaria în Europa Medievală” a Universității din Debrecen] [în cele ce urmează: MH] 11067), ZsO II. nr. 2359.

54 ZsO II. nr. 1931.

55 ZsO II. nr. 2278, 2351. (sigiliu inelar: MH 11068), ZsO II. nr. 2359.

56 *P. Engel*: Archontológia op. cit. I. 29.

alții, este Esztergom, pe 19 februarie 1403.⁵⁷ De aici, trebuie să se fi îndreptat și el spre sud, pentru că la începutul lui aprilie și-a pus și el pecetea la Szalatnok (4 aprilie) pe actul de alianță reînnoit cu polonezii.⁵⁸

Lukács Órévi, episcop de Oradea, se afla pe 21 septembrie 1402 la Pozsony, apoi pe 19 februarie 1403 la Esztergom, pe 4 aprilie la Szalatnok, iar la sfârșitul lunii (26 aprilie) la reședința sa, la Oradea.⁵⁹ Deși pecetea episcopului de Transilvania István Upori nu atârână pe diploma emisă pe 21 septembrie la Pozsony, se pare totuși că el se afla în oraș, pentru că la sfârșitul lunii, mai exact în nota de cancelarie însemnată pe un mandat regal emis în data de 29, apare numele său.⁶⁰ Însă la începutul lui noiembrie (5 noiembrie) se afla deja la reședința sa de la Alba Iulia, iar la începutul lunii următoare (3 decembrie) se afla la reședința sa secundară de la Gyalu (Gilău).⁶¹ În luna februarie a anului următor se afla și el la Esztergom (19 februarie), iar apoi la Szalatnok (4 aprilie).⁶²

Despre Imre Bebek, prior de Vrana, am spus deja mai sus câteva cuvinte. Deși pe 21 septembrie 1402 și-a pus și el pecetea pe diploma emisă la Pozsony, imediat după aceea a plecat la reședința sa și a început lupta armată: împreună cu voievodul Hrvoje, i-a atacat pe banii dalmațian-croat și slavon ai regelui Sigismund.

Dacă pe baza informațiilor de mai sus dorim să întocmim o situație despre poziția politică a înalților prelați, atunci putem spune că unul singur dintre ei, Eberhard, episcop de Zagreb, a luat parte în mod activ la lupte alături de regele Sigismund, în timp ce cardinalul Bálint Alsáni, aflat la conducerea episcopiei de Pécs, nu s-a alăturat nici uneia dintre părți.⁶³ În schimb, de cealaltă parte

57 *P. Lővei*: 1402. évi oklevél op. cit. 159, nr. 4, ZsO II. nr. 2278.

58 ZsO II. nr. 2351 (sigiliu inelar: MH 11070).

59 *P. Lővei*: 1402. évi oklevél op. cit. 159, nr. 6, ZsO II. nr. 2278, 2351 (sigiliu inelar: MH 11069), ZsO II. nr. 2384.

60 ZsO II. nr. 1940 (Relatio domini Stephani episcopi).

61 ZsO II. nr. 2029 (cu sigiliu inelar, pentru că pecetea mare nu era la el), 2090.

62 ZsO II. nr. 2278, 2351 (sigiliu inelar: MH 11072).

63 *Tamás Fedeles*: [A püspökök és városuk] A 14. század derekától Mohácsig. [(Episcopii și orașul lor) de la mijlocul secolului al XIV-lea până la Mohács.]

se aflau cel puțin șase persoane, arhiepiscopii de Esztergom și Kalocsa, episcopii de Eger, Transilvania și Oradea, precum și priorul menționat mai sus. Îl putem considera ca făcând parte din acest grup și pe episcopul de Győr, János Hédervári, deși nu avem date despre locul unde se afla el în această perioadă, însă mai târziu s-a aflat despre el că a devenit infidel,⁶⁴ dar apoi a reușit să se justifice.⁶⁵ Spre deosebire de el, episcopul de Bosnia, János Liszkói, deși în primăvara anului 1403 s-a aflat în preajma focului, nu s-a lăsat pârjolit de flacăra răzvrătirii, fiind mai târziu exonerat de acuzația de a fi participat la răzvrătire.⁶⁶

Nu avem nici un fel de date despre activitatea lui Péter Lengyel, episcop de Nyitra, Miklós, episcop de Vác, și János Laki, episcop de Szerém.⁶⁷ De asemenea, ne lipsesc orice fel de informații referitoare la poziția politică a episcopilor de Veszprém și Csanád, precum și a prepozitului de Fehérvár, însă din cu totul altă cauză. Gergely Rozsályi, episcop de Csanád, Mihály Kápolnai, episcop de Veszprém, și János Cudar, prepozit de Fehérvár, au murit cu toții cândva după izbucnirea răzvrătirii, în toiul luptelor. Ultima informație directă sigură despre episcopul de Csanád o avem din 27 august 1402, când în fața propriului capitol a confirmat identitatea cuiva.⁶⁸ Și, deși pe diploma din 21 septembrie de la Pozsony nu atârână pecetea sa, pe baza unor date indirecte putea fi încă probabil în viață și în primăvara anului 1403, cel puțin Péter, canonic cantor la Csanád,

In: A Pécsi Egyházmegye története I–II. A középkor évszázadai (1009–1543). [Istoria diecezei de Pécs I–II. Secolele evului mediu (1009–1543)]. Red. Tamás Fedeles, Gábor Sarbak, József Sümegi. Pécs 2009. I. 114.

64 Cel puțin pe diploma din 4 aprilie 1403 de la Szalatnok atârână sigiliul său inelar (ZsO II. nr. 2351, MH 11071.).

65 ZsO IV. nr. 1521, *Norbert C. Tóth*: A győri püspöki szék üresedése 1415–1417 között. [Sediul episcopal de la Győr vacant între 1415–1417.] In: *Primus inter omnes. Tanulmányok Bedy Vince születésének 150. évfordulójára*. [Primus inter omnes. Studii în cinstea aniversării a 150 de ani de la nașterea lui Vince Bedy.] Red. György Arató, Gábor Nemes, Ádám Vajk. (A Győri Egyházmegyei Levéltár Kiadványai. Források, feldolgozások 25.) Győr 2016. 52–53.

66 Vezi despre toate acestea, fără dată: ZsO IV. nr.1521.

67 În ordine: *P. Engel*: *Archontológia* op. cit. I. 72, 75, 74.

68 ZsO II. nr. 1862, cf. Arch. 1301–1457. I. 68.

își emitea diplomele tot în calitate de vicar episcopal al său.⁶⁹ Data exactă a morții sale nu este cunoscută,⁷⁰ prezența successorului său, Dózsa Marcali, în scaunul episcopal este documentată abia din 15 aprilie 1405.⁷¹

În schimb, în cazul lui Mihály Kápolnai, episcop de Veszprém, se poate ști cu certitudine că a murit în timpul evenimentelor: pe 12 octombrie 1402, regele Sigismund încă îi ordona să îndeplinească o sarcină judecătorească, dar pe 14 ianuarie 1403, după ce scaunul episcopal devenise vacant, vicarul de la Veszprém fusese însărcinat de către capitlu să îndeplinească sarcina respectivă.⁷² Cu numai două luni mai târziu, la Roma, papa Bonifaciu al IX-lea îi numise deja successorul, pe György, în fruntea diecezei,⁷³ deși acesta nu a reușit niciodată să-și ocupe postul.⁷⁴ Despre cel de-al treilea arhieru, János Cudar, prepozit de Fehérvár, știm doar atât, că pe 28 februarie 1403 mai trăia (deși pe diploma din 21 septembrie 1402 nu există nici pecetea lui), în schimb pe 15 martie 1404 este menționat deja ca „răposat”.⁷⁵ Data exactă

69 8 și 10 martie și 4 aprilie 1403 (ZsO II. nr. 2301, 2305, 2353).

70 În prezentul caz, nici lista de demnități a privilegiului regal nu ne poate veni în ajutor, pentru că între 1402 și 1404, din motive lesne de înțeles, nu există asemenea tipuri de diplome (*P. Engel: Archontológia* op. cit. I. 554).

71 *P. Engel: Archontológia* op. cit. I. 68.

72 ZsO II. nr. 2213, referitor la o asemenea modificare a însărcinării vicarilor, vezi: *Norbert C. Tóth: Magyarország késő középkori főpapi archontológiája. Érsekek, püspökök, illetve segédpüspökeik, vikáriusaik és jövedelemkezelőik az 1440-es évektől 1526-ig.* [Arhontologia înalților prelați din Ungaria în perioada evului mediu târziu. Arhiepiscopi, episcopi, respectiv episcopii lor auxiliari, vicarii și administratorii lor de venituri, de la anii 1440 până în 1526 (A Győri Egyházmegyei Levéltár Kiadványai. Források, feldolgozások 27) Győr 2017. 11.

73 9 martie 1403 (ZsO II. nr. 2303).

74 Cf. *P. Engel: Archontológia* op. cit. I. 78, *Norbert C. Tóth: A győri nagy- és kisprépostok a Zsigmond-korban.* [Prepoziții mari și mici de la Győr în epoca regelui Sigismund.] In: In labore fructus. Jubileumi tanulmányok Győregyház-megye történetéből. [In labore fructus. Studii jubiliare din istoria diecezei de Győr.] Red. Gábor Nemes, Ádám Vajk. (A Győri Egyházmegyei Levéltár Kiadványai. Források, feldolgozások 13.) Győr 2011. 405.

75 *András Ribi: A fehérvári káptalan archontológiája (1301–1457).* [Arhontologia capitlului de la Fehérvár (1301–1457)] Turul 91. (2018) 135.

a morții sale nu este cunoscută nici în cazul lui. (De altfel, din cauza vârstei sale este puțin probabil să fi avut un rol activ în cadrul răzvrătirii.)

După toate acestea, să trecem la acele persoane laice, care au trecut de partea regelui Ladislau de Napoli și despre care, în mod deloc neglijabil, avem și date referitoare la locul unde se aflau. Detre Bebek, demis în septembrie 1402 din demnitatea de palatin,⁷⁶ neacordând atenție dispoziției date de regele Sigismund, a continuat să-și emită diplomele tot ca palatin. Cât timp curtea regală, respectiv nobilimea, își desfășura consfăturirile, iar apoi ținuse adunarea stărilor la Pozsony, Detre Bebek își petrecea timpul la Diósgyőr (3-8 septembrie),⁷⁷ deși din câte știm regele îl revocase din această funcție, precum și din cea de comite de Borsod, încă de la începutul anului 1402.⁷⁸ În a doua jumătate a lunii septembrie îl găsim deja în comitatul Gömör,⁷⁹ întâi în localitatea Balog (23 sept.), apoi la Balogfalva (27 sept.).⁸⁰ După o scurtă ședere (4 oct.) acasă, la Pelsőc (azi Plešivec, Slovacia), a revenit la Diósgyőr (9 oct.).⁸¹ După aceasta, lui Detre timp de aproximativ patru luni i se pierde urma, și data următoare numele lui reapare pe 19 februarie 1403 la Esztergom, împreună cu ceilalți complotiști (în documentul respectiv figurează în continuare

76 Referitor la împrejurările acestei demiteri, vezi *N. C. Tóth: Nádorváltások op. cit. 59–60.*

77 Perényi oklt. nr. 241, DL 8668.

78 *P. Engel: Archontológia op. cit. I. 86, cf. Pál Engel: Királyi hatalom és arisztokrácia viszonya a Zsigmond-korban (1387–1437). [Relația dintre puterea regală și aristocrație în epoca regelui Sigismund (1387–1437).] (Értekezések a történeti tudományok köréből. Új sorozat 83.) Budapest 1977. 22–23, 41.*

79 Cf. *Pál Engel: Kamarahaszna-összeírások 1427-ből. [Recensăminte ale beneficiului cămării din 1427.] (Új Történelmi Tár 2.) Budapest 1989. 77.*

80 DL 76 020, ZsO II. nr. 1934. – După părerea lui György Bónis și (probabil sub influența lui) a lui Elemér Mályusz, aceste diplome nu ne indică locul unde se afla palatinul, ci cel al protonotarului său, Pál Kovári (*György Bónis: Jogtudó értelmiség a Mohács előtti Magyarországon. [Intelectuali cu cunoștințe juridice în Ungaria dinainte de bătălia de la Mohács.] Budapest 1971. 193 și E. Mályusz: Zsigmond király uralma op. cit. 51).*

81 DL 96 015, 53 174.

ca palatin).⁸² După pecetluirea actului de alianță, a revenit în locul său de baștină, iar la sfârșitul lunii se afla deja la Vámos,⁸³ pentru ca apoi în luna următoare să se alăture răzvrătiților care se îndreptau spre sud: pe 4 aprilie la Szalatnok și-a pus și el pecetea pe tratatul de „prietenie” maghiaro-polonez,⁸⁴ iar pe 24 mai se afla în tabăra de lângă Pozsegavár.⁸⁵

În perioada examinată, demnitatea de voievod al Transilvaniei era purtată de doi oameni,⁸⁶ unul dintre cei doi voievozi, Miklós Marcali, se afla la sfârșitul verii (28 august) la Csanád,⁸⁷ apoi a apărut la Pozsony (21 septembrie), unde și-a pus pecetea pe diploma menționată anterior de mai multe ori.⁸⁸ Celălalt voievod, Miklós Csáki, se afla în aceeași perioadă la reședința sa de la Csák (22-25 septembrie).⁸⁹ Pe urmă izvoarele noastre nu vorbesc timp de patru luni despre locul unde s-ar fi aflat cei doi voievozi, dar, dat fiind că loțiitorii lor au emis diplome atât în octombrie 1402, cât și în ianuarie 1403,⁹⁰ este sigur că în perioada respectivă nici unul dintre ei nu a fost în Transilvania.⁹¹ Pe Miklós Csáki îl întâlnim din nou la începutul lunii februarie 1403, când se afla la Oradea (1 februarie),⁹² iar apoi îl găsim - la fel ca pe

82 ZsO II. nr. 2278.

83 ZsO II. nr. 2290.

84 ZsO II. nr. 2351 (sigiliu inelar: MH 11075).

85 ZsO II. nr. 2433, pe fotografia diplomei (DF 253 678) cel de al 5-lea sigiliu inelar aflat sub text este al lui (cf. *P. Lővei*: 1402. évi oklevél op. cit. 179, nr. 1402.14).

86 *P. Engel*: Archontológia op. cit. I. 13.

87 ZsO II. nr. 1863.

88 *P. Lővei*: 1402. évi oklevél op.cit. 161, nr. 14.

89 ZsO II. nr. 1918, 1932.

90 Szentimre, 14, 16, 24 oct. 1402, 21 ian. 1403 (ZsO II. nr.1986, 1991, DL 30 409, ZsO II. nr. 2216).

91 În general, putem declara că loțiitorii voievozilor nu emiteau diplome, când voievodul se afla în regiune (vezi referitor la aceasta: *Tibor Neumann*: Drágfi Bertalan politikai szerepe II. Ulászló király idején. [Rolul politic al lui Bertalan Drágfi în vremea regelui Vladislav al II-lea.] In: *A Szilágyság és a Wesselényi család [14-17. század]. [Ținutul Sălajului și familia Wesselényi (sec. XIV-XVII).]* Red. Géza Hegyi și András W. Kovács. [Erdélyi Tudományos Füzetek 277.] Kolozsvár 2012. 222, 228).

92 ZsO II. nr. 2242, propria commissio domini voyvode, cu sigiliu inelar imprimat în ceară verde.

celălalt voievod - la Esztergom (19 februarie),⁹³ pe urmă la Szalatnok (4 aprilie).⁹⁴

Despre locul unde se aflau ceilalți participanți la răzvrătire, ale căror nume sunt cunoscute, posedăm din păcate doar date sporadice. Astfel fostul jude regal (1392-1395) János Kaplai⁹⁵ se afla pe 19 februarie 1403 la Esztergom, iar pe 24 mai la Pozsegavár.⁹⁶ Fostul trezorier (1398-1401) István Debrői⁹⁷ - poate numit din nou în funcție de către răzvrătiți⁹⁸ - se afla la începutul lunii august 1402, în tovărășia lui Detre Bebek, undeva în comitatul Gömör,⁹⁹ apoi pe 19 februarie 1403 se afla

93 ZsO II. nr. 2278.

94 ZsO II. nr. 2351 (sigiliul inelar al lui Csáki: MH 11074, sigiliul inelar al lui Marcali: MH 11076).

95 P. Engel: Archontológia op. cit. I. 9.

96 ZsO II. nr. 2278, 2433.

97 P. Engel: Archontológia op. cit. I. 52.

98 Cf. cu textul fragmentului de diplomă datat 23 martie 1403, publicat de Márton György Kovachich (universis et singulis populis et iobagionibus Simonis, ut Stephano, qui bona ex decreto suo occupari sunt, obedire proventusque omnes administrare noverint. Datum in descensu exercituali, in villa Hedreh, fer. 6. prox. ante Dominicam Laetare A. D. 1403. — *Martinus Georgius Kovachich: Supplementum ad Vestigia comitiorum apud Hungaros ab exordio regni eorum in Pannonia, usque ad hodiernum diem celebratorum I. Budae 1798. 301-302*), în care sub numele de István s-ar putea eventual ascunde trezorierul Debrői. Această diplomă nu este identică cu mandatul cunoscut și azi, emis în aceeași zi de către înalții demnitari ai țării (ZsO II. nr. 2332, DL 8876). — Această imagine care din punctul nostru de vedere pare a fi bună, este însă puternic nuanțată de faptul că în publicația din 26 apr. 1403 a episcopului de Oradea, Lukács, și a lui István Debrői, acesta din urmă figurează ca „olím thesaurarius regius”, adică „fost trezorier regal” (ZsO II. nr. 2384, DL 53 198).

99 Conform diplomei emise de Detre Bebek pe 3 sept. 1402, István Debrői, la cererea unui familiar al său care locuia în satul Kál sau a unei a treia persoane, a trimis un om, care pe 8 august a efectuat o cercetare în satul Erdótelke din comitatul Heves (Perényi oklt. nr. 241). Din aceste date, putem deduce că Debrői și palatinul s-au întâlnit undeva înainte de aceasta, iar locul întâlnirii îl putem considera cu ușurință că ar fi fost vreuna din moșiile sau părțile de moșie ale lui Detre Bebek, dat fiind că el s-a aflat pe 15 iulie 1402 la Edelény, pe 26 la Pelsőc, iar pe 31 la Csetnek (*Norbert C. Tóth: A leleszi konvent országos levéltárában lévő Acta anni sorozatának oklevelei. II. közlemény 1400-1410. [Diplomele seriei Acta anni aflate în arhiva națională a conventului din Lelesz. A II-a publicare 1400-1410.][Pótlás a Zsigmondkori Oklevéltár II. kötetéhez] [Completare la volumul al II-lea al Diplomatiului din epoca lui Sigismund.] A nyíregyházi Jósza András Múzeum Évkönyve 48. [2006] nr. 349/69, ZsO II. nr. 1801, 1813).*

tot împreună cu el și cu ceilalți răzvrățiți la Esztergom.¹⁰⁰ Prezența fraților arhiepiscopului János Kanizsai, Miklós, fost mare trezorier, și István, la rândul său tot fost *magister janitorum* (1395-1401), este documentată pentru cel dintâi pe 4 aprilie 1403 la Szalatnok,¹⁰¹ iar pentru cel din urmă doar pe 21 septembrie 1402 la Pozsony.¹⁰²

După prezentarea datelor de care dispunem, a venit momentul să răspund la întrebarea pe care am pus-o: când a avut loc depunerea jurământului răzvrățiților la Oradea ? În orice caz, putem preciza încă de la început că dintre nenumăratele diplome citate, care cuprind date referitoare la locul unde se aflau diferitele persoane care ne interesează, doar puține au însemnătate din punctul de vedere al răspunsului la întrebarea noastră, de aceea urmează să le examinăm doar pe acestea ! Punctul nostru de pornire este acela, că răzvrățiții s-au reunit la Oradea atunci când suveranul acționa deja în Cehia pentru edificarea puterii sale. După cum am văzut din datele referitoare la locul emiterii diplomelor sale, la începutul lunii decembrie a anului 1402 regele Sigismund se afla deja la granița Cehiei, apoi la începutul lui ianuarie 1403 a ajuns deja în inima Regatului Cehiei. János Kanizsai, arhiepiscop de Esztergom, în decembrie 1402 a petrecut sărbătorile legate de nașterea lui Cristos la Esztergom, iar pe 19 februarie 1403 se afla din nou la Esztergom. La mijlocul lui ianuarie 1403, palatinul Miklós Garai încă își administra treburile la Buda și doar apoi a plecat spre Slavonia. În cele din urmă ultimul document marcant din punct de vedere al importanței sale îl constituie diploma emisă pe 1 februarie 1403 la Oradea, prin care voievodul Transilvaniei Miklós Csáki renunța la părțile ce îi reveneau din amenzile la care fusese condamnat Demeter Domoszlói.¹⁰³ Merită să ne oprim o clipă asupra conținutului acestui izvor: deși diploma emisă de voievod nu

100 ZsO II. nr.2278.

101 ZsO II. nr. 2351 (sigiliu inelar: MH 110789).

102 *P. Lővei*: 1402. évi oklevél op. cit. 161, nr. 17 — În martie 1404 este deja „răposat” (*Pál Engel*: *Középkori Magyar genealógia*. [Genealogie maghiară din evul mediu.] In: *Magyar középkori adattár*. [Arcanum Digitéka-CD-ROM] Budapest 2001. [neamul Osli tabelul 5: Kanizsai]).

103 ZsO II. nr. 2242.

ne comunică la cererea cui, pentru a avantaja pe cine a acordat această favoare, dar pe baza numelui avem o oarecare posibilitate să descoperim fundalul acestui lucru. Ca urmare, am putea să ne apropiem mai mult de găsirea unui răspuns la întrebarea inițială. Demeter Domoszlói se trăgea din ramura Kompolt a neamului Aba,¹⁰⁴ fratele lui, János, nu era altcineva decât prepozitul capitlului colegiat de la Esztergom, ce purta numele sfântului Thomas Becket, apărând în izvoare în această funcție din 1377 până în 1399.¹⁰⁵ Este însă posibil ca el să mai fi fost în viață și în continuare, dat fiind că abia din 1404 întâlnim numele următorului prepozit.¹⁰⁶ O informație mai esențială pentru noi este aceea că János Domoszlói a obținut funcția de prepozit al capitlului colegiat atunci când János Kanizsai se afla deja în fruntea capitlului catedralei,¹⁰⁷ și a îndeplinit funcția de prepozit și în perioada în care Kanizsai a fost arhiepiscop (1387-1418).¹⁰⁸ Pe baza tuturor acestora, nu ar fi surprinzător dacă voievodul Miklós Csáki ar fi renunțat la amenzile menționate mai sus în urma cererii personale a arhiepiscopului Kanizsai, adică - continuând să împletim firul presupunerilor - și arhiepiscopul se afla atunci la Oradea. Această presupunere este sprijinită între altele și de textul incomplet al unui mandat păstrat până azi, mai precis data și modul de confirmare al acestuia. Dar de fapt despre ce este vorba ? S-a păstrat o sentință emisă de palatinul Miklós Garai, ce poate fi datată între 1413 și 1415, în care a transcris o jumătate de duzină de diplome, însă lipsește jumătatea mai mare, din dreapta, a diplomei transcrise.¹⁰⁹ Ca urmare a acestui fapt, mare parte a diplomelor ce figurează în ea s-a păstrat tot incomplet, dar

104 *P. Engel: Genealógia. op.cit. (neamul Aba, ramura 7 Kompolt, tabelul 4: Domoszlói).*

105 *Norbert C. Tóth: Az esztergomi székes- és társaskáptalanok archontológiája 1100–1543.[Arhontologia capitlurilor catedralei și a celor colegiate din Esztergom.] (Subsidia ad historiam mediæ ævi Hungariæ inquirendam 9.) Budapest 2019. 64.*

106 *Ibidem 64.*

107 *Ibidem 24 (este demonstrabil din 1374 până în 1382, dar cu siguranță a purtat acest titlu până în 1384, când a fost numit episcop de Eger)*

108 *P. Engel: Archontológia op. cit. I. 64.*

109 *ZsO IV. nr. 1521.*

din punctul de vedere al temei noastre, doar un singur document are acum însemnătate. Diploma emisă pe 4 februarie 1403 într-un loc necunoscut este întărită cu pecețile a nouă înalți demnitari - cinci înalți prelați și patru baroni - și se adresează orașului Sopron. Din textul incomplet al diplomei s-a putut afla că înalții demnitari au anunțat mai întâi consiliul și pe locuitori, că au sosit noi vești „de dincolo de mare”, precum și din Dalmația, solicitându-le totodată să apere orașul în fața¹¹⁰ dușmanului.¹¹¹ Pe baza potrivirii dintre dată și temă, pe drept cuvânt ne putem gândi că mandatul a fost trimis la Sopron de la Oradea (despre ale cui peceți se găseau pe mandat, respectiv care puteau fi înalții prelați și baronii care se aflau la Oradea, va fi vorba în cele ce urmează).¹¹² Cumpănind cele scrise mai sus, pare că jurământul de la Oradea a avut loc, contrar datelor enunțate până acum,

110 ZsO II. nr. 2247.

111 Probabil este vorba despre acțiunile principelui austriac Albert de Habsburg, cf. ZsO II. nr. 2280 (22 febr. 1403).

112 În diploma lui Garai, ce conține transcrieri, mai pot fi găsite două mandate adresate tot orașului Sopron, de pe unul dintre ele lipsesc locul și data emiterii (ZsO II. nr. 2249, cu o dată ulterioară datei de 4 febr. 1403), celălalt în schimb are, chiar dacă incomplet, locul de emiteri: „in descensu nostro exercituali in portu [...]” (ZsO II. nr. 2250, cu o dată ulterioară datei de 4 febr. 1403). Pe cea din urmă diplomă se găseau cel puțin două peceți și acest lucru, precum și faptul că a fost emisă la un anumit vad, într-o tabără de luptă, ne fac să asociem emiterea ei oricum cu perioada începerii luptelor, cel mai mult cu perioada de după prezența răzvrătiților la Pozsegavár (24 mai 1403, ZsO II. nr. 2433), poate cu vreun loc de trecere peste râul Sava. – În legătură cu cele trei mandate emise de înalții demnitari răzvrățiți (ZsO II. nr. 2247, 2249-2250), mai multe lucruri sunt demne de atenție: deși toate trei se adresează orașului Sopron, nici unul dintre ele nu se găsește în arhiva orașului. Al doilea aspect este acela că toate cele trei mandate au fost prezentate de Dávid Lack din Szántó la întrunirea în prezența palatinului, împotriva lui Bányai - adică Liszkói (*P. Engel: Genealógia op.cit. [neamul Szentemágócs tabelul 4.: Liszkói (Bányai)]*) - András și István, și János Alsáni, paharnic, precizându-se că acestea fuseseră întărite și cu pecetea lui János Liszkói, episcop de Bosnia. Această afirmație, în măsura în care o putem înțelege din textul fragmentar, a fost combătută de pârați. Al treilea aspect de luat în considerare este că însăși diploma cu transcrieri s-a păstrat în arhiva familiei Palásthy și deja în secolul al XV-lea a fost „picul” mai multor diplome referitoare la moșia Százd din comitatul Hont (ZsO IV. nr. 1521).

cel puțin cu o lună mai târziu, la sfârșitul lunii ianuarie – începutul lunii februarie 1403.

Merită să verificăm presupunerea noastră și într-un mod mai puțin obișnuit. Activitatea judecătorilor centrale - înțelegând prin acestea curtea de justiție a regelui, cea a palatinului și cea a judeului regal - era în mod evident influențată în mare măsură de diferite evenimente cu caracter politic (de ex. campanie militară ce pornea în afara țării, stare de război în interiorul țării) sau de altă natură (de ex. epidemii dezvoltate în urma extinderii unor boli), în asemenea cazuri judecătorii, respectiv protonotarii, cu un argument referitor la octava dată, amânau procesele pentru următoarea sesiune judecătorească (octavă).¹¹³ Dacă examinăm acum, cu ce diplome ne întâlnim, emise - în timpul unor proceduri judiciare¹¹⁴ - în numele celor trei juzi menționați mai sus, atunci merită să acordăm atenție următoarelor lucruri (dat fiind că trăsătura lor comună este că au fost toate emise la Visegrád, tocmai de aceea nu am specificat separat acest lucru). Prezența specială regală, care funcționa în numele regelui sub conducerea de principiu a arhiepiscopului-prim cancelar János Kanizsai și a celei practice a protonotarului / *diffinitor* Jakab,¹¹⁵ dintre procesele ce aveau loc în octava

113 În general, în legătură cu toate acestea vezi *Gy. Bónis: Jogtudó értelmiség op.cit.*, iar pentru formularea de principiu vezi cele scrise de către autoritățile comitatului Szabolcs pe 30 iunie 1403, într-o limbă latină cu greșeli, referitor la amânarea unui proces: „propter presentem motionem regni et barronum, et etiam tunc pax tranquilla non vigebat, ad reformandam pacis huius regni” (*Norbert C. Tóth: Szabolcs megye hatóságának oklevelei II. [1387–1526] [Diplomele autorităților din comitatul Szabolcs II. (1387-1526)] [A nyíregyházi Jósza András Múzeum Kiadványai 53.] Budapest–Nyíregyháza 2003. nr. 86.*)

114 Prin urmare nu am luat în considerare (dar le-am adunat) documentele de investigație, mandatele care cereau citarea și instalarea; diplomele oficiului prezenței (speciale) regale (emise toate la Visegrád): 10 ian. 1403 (ZsO II. nr. 2190–2191, DL 78 539, examinare), 13 ian. (ZsO II. nr. 2203, examinare), 1 febr. (DF 226 024, instalare), 7 febr. (DL 60 501, mutare proces), 13 febr. (DL 53 469, delimitarea hotarelor). Publicațiile proprii ale judeului regal: 10 ian. 1403 Sziget (ZsO II. nr. 2192, instalare), 8 mart. Szécsény (DL 69312, instalare); celelalte au fost emise la Visegrád: 10 febr. (DL 76 022, examinare, DF 201 142, instalare), 12 febr. (ZsO II. nr. 2263, protest).

115 *Norbert C. Tóth: Hiteleshely és a királyi különös jelenlét.* [Loc de adevărire și prezența specială regală.] *Századok* 135 (2001) 414–419 (cu bibliografia precedentă).

zilei de Bobotează a anului 1403 (vorbit doar despre cele despre care ne-au rămas date) unul a fost amânat în data de 9 februarie încă din dorința părților,¹¹⁶ însă cu trei zile mai târziu, pe 12 februarie, deja „datorită schimbării actuale a țării”¹¹⁷ (*propter presentem motum regni nostri*) le-a amânat pe celelalte până pe octava zilei de Sf. Gheorghe.¹¹⁸ Procesele ce aveau loc pe octava zilei de Miercurea Cenușii (28 februarie) au fost amânate pe 1 aprilie cu aceeași justificare.¹¹⁹ (Apoi procesele au fost amânate și de pe octava zilei de Sf. Gheorghe, tot cu aceeași motivație.)¹²⁰

Dintre procesele desfășurate în prezența palatinului pe octava zilei de Bobotează pe 12 februarie, au fost amânate¹²¹ unul din voința părților,¹²² în schimb celălalt „din cauza haosului care domnea în țară” (*propter presens disturbium regni*).¹²³ Două zile mai târziu, pe 14 februarie, toate procesele au fost amânate pentru octava zilei de Sf. Gheorghe cu această motivație.¹²⁴ (Apoi, la fel ca la curtea regală de justiție, procesele au fost din nou amânate.)¹²⁵ În această înșiruire, o singură diplomă din 17 februarie nu se potrivește: conform conținutului transcris al acesteia, palatinul a luat o hotărâre în cauza celor din neamul Péc¹²⁶ (bineînțeles, rămâne de clarificat dacă acest lucru s-a întâmplat într-adevăr sau doar ulterior „s-au suprapus” octavele).¹²⁷

116 ZsO II. nr. 2253 (DL 78 542).

117 Referitor la înțelesul cuvântului „motus”, vezi *Lexicon Latinitatis Medii Aevi Hungariae* (în cele ce urmează: LLMAeH). Volumen VI, K–M. Ad edendum praeparavit Kornél Szovák. Budapest 2017. 403 (motus A/5).

118 ZsO II. nr. 2260.

119 DL 78 553 – 78 554, 89 632.

120 30 mai 1403: ZsO II. nr. 2440 (DL 99 602, diploma a fost întărită cu pecetea judeului regal).

121 ZsO II. nr. 2261.

122 ZsO II. nr. 2262.

123 Pentru sensul cuvântului „disturbium”, vezi LLMAeH Volumen III, D–E. Ad edendum praeparaverunt Iván Boronkai et Ibolya Bellus. Budapest 1992. 201 (disturbium).

124 ZsO II. nr. 2269–2270, DL 96 017.

125 30 mai 1403 (DL 96 018, diploma a fost întărită cu pecetea judeului regal).

126 ZsO II. nr. 2276.

127 Referitor la „suprapunerea” unor procese, vezi ZsO XIII. nr. 253, 269, 305 (douăzeci de ani lipsă).

Șirul diplomelor emise de judele regal Frank Sécsényi pentru amânarea proceselor începe pe 13 februarie: conform celor patru diplome emise în această zi, procesele au fost amânate¹²⁸ din cauza „actualului război al țării” (*propter presentem expeditionem regni*).¹²⁹ Însă într-una dintre scrisorile de amânare, ca motivație a amânării s-a pus mai întâi „în urma hotărârii înalților prelați și baronilor regatului” (*ex deliberativa commissione prelatorum et baronum regni*)¹³⁰ și doar mai târziu această motivație a fost ștearsă și a fost scrisă deasupra ei expresia care figurează și în celelalte diplome.¹³¹ În ziua următoare, 14 februarie, au mai fost amânate două procese, iar pe 6 martie încă un proces, pe octava zilei de Sf. Gheorghe, având ca motivație tot „războiul”.¹³² Între cele două date, pe 20 februarie - în mod surprinzător - un proces a fost amânat din voința părților.¹³³ Apoi, după octava din primăvară, procesele au fost amânate în mod unanim cu motivațiile ce pot fi considerate obișnuite.¹³⁴

Rezumând, putem deci spune că, după 12 februarie 1403, curțile de justiție centrale au amânat în mod unanim, din cauza izbucnirii războiului intern, toate cazurile existente în fața lor, întâi pe octava zilei de Sf. Gheorghe, apoi pe octava zilei de Sf. Mihail (din câte se pare, octava zilei de Sf. Iacob nici nu mai putea fi luată în considerare). Excepțiile au însă o valoare de semnal: în cadrul prezenței speciale regale de pe 9 februarie, iar pe 12 februarie în cadrul prezenței palatiale s-a amânat procesul și prin voința părților, respectiv unul dintre

128 ZsO II. nr. 2266 (în acest document figurează doar „propter expeditionem”), nr. 2267, DL 78 547.

129 Pentru sensul cuvântului „expeditio”, vezi LLMAeH III. 432 (expeditio 6).

130 Pentru sensul cuvântului „deliberativa”, vezi LLMAeH III. 57 (deliberativus A/1); pentru sensul cuvântului „commissio”, vezi LLMAeH Volumen II. C. Ad edendum praeeparavit Iván Boronkai. Budapest 1991 (commissio 2/a).

131 DL 78 546.

132 ZsO II. nr. 2271-2272, 2298.

133 DL 92 220.

134 28 mai 1403 (DL 78 558, propter presentem expeditionem regni), 29 mai (ZsO II. nr. 2437, propter presens disturbium regni; DL 78 559, ZsO II. nr. 2438, amândouă: propter presentem expeditionem regni, în cel din urmă caz, referitor la palatinul Detre, nu figurează atributul „anterior”!), 30 mai (DL 70 004, propter presens disturbium regni), 1 iunie (DL 76 023, propter presentem motum regni).

notarii biroului judeului regal nu era încă pe deplin edificat asupra formei oficiale ce trebuie folosite pentru amânarea proceselor. Toate acestea la un loc pot însemna că personalului curților de justiție ce funcționau la Visegrád i s-a adus la cunoștință după pornirea octavei de Bobotează, mai precis între 9 și 12 februarie, că sesiunea nu va avea loc. Dacă luăm în considerare distanța dintre Oradea și Visegrád (aprox. 270-330 km, în funcție de traseul urmat), atunci, de la data ipotetică a depunerii jurământului (sfârșitul lui ianuarie – începutul lui februarie) până la sosirea veștii, respectiv întoarcerea personajelor principale (în primul rând a arhiepiscopului János Kanizsai) era cu siguranță necesar atâta timp.

Cine putea fi prezent la Oradea?

Dintre participanții la complotul împotriva regelui Sigismund, în pofida trăsăturilor ce caracterizează izvoarele referitoare la istoria medievală a Ungariei (o mare parte au fost distruse), cunoaștem numele multora dintre ei,¹³⁵ suntem însă într-o situație mai dificilă dacă dorim să întocmim o listă cu numele celor care la sfârșitul lunii ianuarie 1403 au depus jurământul la mormântul regelui Ladislau cel Sfânt. Avem date sigure doar pentru o persoană, Miklós Csáki, voievod al Transilvaniei. Prezența ca „gazdă” a episcopului de Oradea, Lukács Órévi, de asemenea nu poate fi pusă la îndoială. Iar prezența la Oradea a arhiepiscopului de Esztergom, János Kanizsai, nu poate fi pusă sub semnul întrebării, pentru că el era „motorul” răzvrătirii. Dar oare cine mai era prezent la Oradea în afară de aceste trei persoane, dat fiind că, din câte ne amintim, sub textul mandatului emis pe 4 februarie - probabil - la Oradea existau nouă peceti, ceea ce în principiu înseamnă că la emiterea sa trebuiau să fie prezenți cel puțin tot atâția înalți prelați și baroni. Anterior - după cum cu siguranță a observat cititorul cu ochi ageri - am folosit mai multe diplome cu mai multe peceti pentru determinarea locului unde se aflau anumite persoane. Prin urmare, a venit momentul să prezint în detaliu aceste

135 Referitor la aceasta, vezi în primul rând datele care figurează în ZsO II.

câteva diplome, pentru că văd în acest lucru una din garanțiile găsirii unei soluții. Prima diplomă a fost emisă la Esztergom pe 19 februarie 1403 de către zece înalți demnitari. Prin aceasta, János Kanizsai, arhiepiscop de Esztergom, János Szepesi, arhiepiscop de Kalocsa, Tamás Ludányi, episcop de Eger, Lukács Órévi, episcop de Oradea, István Upori, episcop de Transilvania, Detre Bebek, palatin, Miklós Csáki și Miklós Marcali, voievozi de Transilvania, János Kaplai și István Debrői, precum și rudele și prietenii lor, se obligau, - printre altele -, dat fiind că zilele trecute Jodok, margraf de Brandenburg și Moravia, le trimisese o scrisoare prin care li se alătura lor, să nu încheie vreo înțelegere sau pace cu Sigismund fără știrea margrafului, iar în cazul în care Sigismund s-ar fi pregătit să întreprindă ceva împotriva lui Jodok, atunci ei nu îl vor ajuta, ci dimpotrivă, dacă va fi nevoie, îl vor sprijini pe el împotriva regelui.¹³⁶

A doua diplomă, citată adesea, a fost emisă pe 4 aprilie 1403 la Szalatnok, și - conform intitulăției sale - a fost întărită de cincizeci și una de persoane,¹³⁷ în numele înalților prelați, baronilor, notabilităților, nobililor și comunității Regatului Ungariei, adică al tuturor locuitorilor săi. În această diplomă a fost încheiat un tratat de prietenie „etern” cu polonezii, și au fost reînnoite acordurile comerciale încheiate mai devreme, încă de pe vremea regilor Ludovic al Ungariei și Cazimir al Poloniei.¹³⁸ Dintre pecețile care atârnă pe diplomă, Ádám Novák a reușit să lege de numele unei persoane aproape douăzeci de bucăți: cele șase peceți ale unor înalți prelați, existente și azi, aparțin în ordine arhiepiscopilor János Kanizsai și János Szepesi, și episcopilor Lukács

136 Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae XIII. (1400–1407) Hgg. Vincenz Brandl. Brünn 1897. 253–254. (ZsO II. nr. 2278) – Pecețile ce atârnau pe diplomă, aparțineau în ordine următorilor: János Kanizsai și János Szepesi, arhiepiscopi, Tamás Ludányi, Lukács Órévi și István Upori, episcopi, Detre Bebek, palatin, Miklós Csáki și Miklós Marcali, voievozi de Transilvania, János Kaplai și István Debrői; pentru imaginea peceților (în inscripția de sub fotografie, pecețile celor doi Miklós au fost inversate) vezi: <http://www.mza.cz/a8web/a8apps1/a1/docs/A0001-290.htm> (momentul vizualizării: 5 dec. 2019).

137 Astăzi mai atârnă pe diplomă 47 dintre pecețile sale, pentru acestea vezi MH 11067-11113.

138 Diplome maghiare de la Varșovia 39-40 (ZsO II. nr. 2351).

Órévi, Tamás Ludányi, János Hédervári și István Upori.¹³⁹ Dintre celelalte 41 de peceti „laice” rămase, au putut fi identificate cele aparținând următorilor baroni și nobili: Benedek Makrai, Miklós Csáki, Detre Bebek, Miklós Marcali, Miklós Kanizsai, György sau István Kusalyi Jakcs, János Szécsi, András Rohonci Kakas, János Rupolyi, László Bátmonostori Töttös, Mihály Mikolai, János Alsáni și Fülöp Kórógyi.¹⁴⁰

Al treilea document, ce constituie un izvor important, a fost emis pe 24 mai 1403 la Pozsegavár tot de către înalții demnitari. În acest document, înalții demnitari se obligau să-l determine pe viitorul rege, pe care urmau să-l încoroneze în viitorul apropiat, să reconfirme dreptul de proprietate al lui János Somkereké asupra moșiilor pe care acesta le primise de la ei ca răsplată pentru cei o mie de florini de aur pe care îi predase și pentru credința cu care îi slujise. În partea de jos a textului diplomei se află fragmente din nouă sigilii inelare, în vremea lui, László Fejérpataky a reușit să identifice trei din cele patru peceti imprimată în ceară roșie, adică de înalți prelați: prima a arhiepiscopului János Kanizsai, a treia a episcopului Lukács Órévi, a patra a episcopului István Upori. Nu s-a descurcat însă cu cele cinci sigilii inelare imprimată în ceară verde, aparținând unor persoane laice.¹⁴¹ Spre norocul nostru, după fotografierea diplomei originale în baza de date a fost inclusă atât fotografia, cât și negativul ei, pe care se văd mai mult sau mai puțin amprentele pecetilor.¹⁴² Deși imaginea celei de-a doua peceti dintre cele aparținând înalților prelați nu este nici în acest caz suficient de clară, putem presupune că ea i-ar fi aparținut arhiepiscopului de Kalocsa, János Szepesi, pentru că pe diplomele anterioare îi găsim de fiecare dată pecetea. Însă pentru identificarea pecetilor laice, trebuie să recurgem și la ajutorul imaginației noastre: pe baza imaginii blazonului aflat pe ea, a cincea pecete o putem identifica cu deplină siguranță cu cea

139 În ordine: MH 11067–11072.

140 În ordine: MH 11073–11076, 11078–11080, 11085, 11091, 11102–11103, 11109–11110.

141 ZsO II. nr. 2433 (DF 253 678).

142 DF 253 678, diapozitivul 5.

folosită de familia Bebek, prin urmare poate fi vorba cel mai degrabă de palatinul Detre.¹⁴³ A șasea pecete îi aparține voievodului Transilvaniei, Miklós Csáki,¹⁴⁴ iar a șaptea este cu siguranță a celui alt voievod, Miklós Marcali.¹⁴⁵ Pe a opta pecete poate fi văzut blazonul lui János Kaplai.¹⁴⁶ Imaginea celei de-a noua, ultima pecete, este atât de neclară, încât am putea doar să încercăm să ghicim cui îi aparține (și o vom și face).

Pe cele trei diplome prezentate în detaliu mai sus, sunt sau au fost cinci, șase și patru peceți de înalți prelați, luându-le în ordine cronologică. Pe fiecare dintre ele putem găsi pecetea (*sigillum*) lui János Kanizsai, arhiepiscop de Esztergom, a lui Lukács Órévi, episcop de Oradea și István Upori, episcop de Transilvania. Pecețile lui János Szepesi, arhiepiscop de Kalocsa, și Tamás Ludányi, episcop de Eger, sunt prezente doar pe două diplome, deși probabil atârnavă și pe cea de-a treia diplomă, cea emisă pe 24 mai la Pozsegavár, însă fac parte din cele patru peceți care s-au pierdut. Pe baza celor de mai sus, îi putem identifica cu mare certitudine pe înalții prelați răzvrățiți în persoana celor doi arhiepiscopi și trei episcopi menționați mai sus. (Să ne aducem aminte, că pe mandatul emis la Oradea pe 4 februarie 1403 erau exact cinci peceți ale unor înalți prelați.) Dacă ne îndreptăm atenția spre pecețile laicilor care apar pe aceleași tratate, atunci putem vedea că - luându-le tot cronologic - s-au păstrat cinci, treisprezece și din nou cinci peceți. În momentul de față, putem adăuga imediat, că „semnătura” palatinului Detre Bebek, a voievozilor de Transilvania Miklós Csáki și Miklós Marcali poate fi găsită pe toate cele trei diplome. Pe două înțelegeri, emise la Esztergom și la Pozsegavár, se află imaginea peceții lui János Kaplai. Pecetea lui István Debrői mai figurează astăzi pe o singură diplomă (din 19 februarie), dar cu siguranță atârnavă și pe actul de alianță din 4 aprilie

143 Cf. *P. Lővei*: 1402. évi oklevél op. cit. 179, 1402.25.

144 Cf. cu a șaptea pecete ce atârnavă pe diploma din 19 febr. 1403 (pentru imaginea peceții, vezi <http://www.mza.cz/a8web/a8apps1/a1/docs/A0001-290.htm>).

145 Cf. *P. Lővei*: 1402. évi oklevél op. cit. 179, 1402.14.

146 Cf. cu a noua pecete ce atârnavă pe diploma din 19 febr. 1403 (pentru imaginea peceții, vezi <http://www.mza.cz/a8web/a8apps1/a1/docs/A0001-290.htm>).

și poate și pe diploma emisă pe 24 mai la Pozsegavár (ar putea fi a lui pecetea a noua, neidentificabilă). (În sprijinul acestei afirmații vine faptul că Debrői apare și mai târziu alături de episcopul de Oradea, Lukács Órévi, care și-a pus pecetea pe toate cele trei diplome.)¹⁴⁷

Pe baza celor trei diplome cu multe peceti, ca o concluzie se poate spune că statul-major al răzvrătirii era compus din cinci înalți prelați, și anume János Kanizsai, arhiepiscop de Esztergom, János Szepesi, arhiepiscop de Kalocsa, Tamás Ludányi, episcop de Eger, István Upori, episcop de Transilvania și Lukács Órévi, episcop de Oradea, precum și din cinci baroni, palatinul Detre Bebek, voievozii de Transilvania Miklós Csáki și Miklós Marcali, precum și János Kaplai și István Debrői.¹⁴⁸ Aceasta corespunde aproape exact cu numărul și distribuția pecetilor existente pe diploma emisă la Oradea pe 4 februarie 1403 de către înalții demnitari răzvrățiți.¹⁴⁹ De aici putem deduce că putem căuta din rândurile lor pe cei care la Oradea, la sfârșitul lui ianuarie, respectiv la începutul lui februarie, au depus jurământ pentru detronarea lui Sigismund.

Tot ca o verificare a celor de mai sus, merită examinată problema și din partea opusă: cine au fost cei care nu și-au pus pecetea spre întărirea diplomei din 21 septembrie 1402 ? La evenimentul ce poate fi considerat un fel de jurământ de credință,¹⁵⁰ nu au luat parte János Szepesi, arhiepiscop de Kalocsa, István Upori, episcop de Transilvania, János Liszkói, episcop de Bosnia, Gergely Rozsályi, episcop de Csanád, János Cudar, prepozit de Fehérvár, precum și Detre Bebek, Miklós Csáki, voievod al Transilvaniei, Miklós Kanizsai, János Kaplai și István Debrői.¹⁵¹ Episcopul de Csanád și prepozitul de Fehérvár nu au fost prezenți din „alte” motive, detaliate deja mai sus, în timp ce motivul absenței lui Liszkói nu este cunoscut. Cu numele tuturor celorlalte persoane ne întâlnim însă pe vreuna din diplomele emise de

147 Pe 26 apr. 1403 s-a emis o diplomă la Oradea (ZsO II. nr. 2384).

148 O listă de nume asemănătoare o întâlnim și la Vince Bunyitay (*V. Bunyitay*: Váradi püspökség op. cit. 220).

149 ZsO II. nr. 2247.

150 Cf. și Windecke 29 (capitolul 18).

151 Cf. *P. Lővei*: 1402. évi oklevél op. cit.

răzvrățiți, astfel încât lipsa lor de la Pozsony nu poate fi considerată întâmplătoare.¹⁵²

De ce tocmai la Oradea?

Poate este cel mai greu de răspuns la cea de a treia întrebare. Aceasta pentru că nu s-a păstrat nici un fel de izvor direct sau indirect referitor la motivul pentru care înalții demnitari răzvrățiți s-au adunat tocmai la reședința episcopului Lukács Órévi. De aceea suntem nevoiți să facem presupuneri din cale afară de nesigure, dar, din cauza importanței acestei probleme, nu o putem ocoli. Dacă pornim de la presupunerea că înalții demnitari adunați la Oradea s-au sfătuit în legătură cu izbucnirea unei revolte armate, respectiv au depus - cu siguranță - jurământul de a lupta până la ultima picătură de sânge, atunci pare că avem o oarecare șansă de a găsi o motivație evaluabilă. În măsura în care complotiștii contau pe lupta armată, și nu putem avea dubii în această privință, atunci era necesar să se pregătească o forță armată corespunzătoare. Dintre înalții demnitari răzvrățiți care s-au adunat la Oradea, conform presupunerilor noastre, mai mulți dispuneau „din oficiu”, respectiv datorită funcției îndeplinite, de forțe armate. Cei doi arhiepiscopi și trei episcopi își puteau mobiliza oricând banderile aflate la dispoziția înalților prelați și acest lucru nu reprezenta o forță armată neglijabilă, dat fiind că, în conformitate cu așa-numitul proiect militar realizat în 1432/1433, fiecare înalt prelat putea conduce în luptă câte o banderie. La fel puteau acționa și cei doi voievozi ai Transilvaniei, care e drept că nu puteau să-și scoată oștile dincolo de granițele regiunii lor, dar pe baza funcției lor voievodale au pregătit și ei două banderii.¹⁵³ La toate aceste banderii trebuie adăugat și numărul familiarilor ce puteau

152 Elemér Mályusz a formulat o opinie contrară acesteia (*E. Mályusz: Zsigmond király uralma op. cit. 52*).

153 Cf. *Decreta regni Hungariae 1301–1457. Collectionem manuscriptam Francisci Döry additamentis auxerunt, commentariis notisque illustraverunt Georgius Bónis, Vera Bácskai. (Magyar Országos Levéltár kiadványai II. Forráskiadványok 11.) Budapest 1976. 419–421.*

fi puși la dispoziție de unii baroni, cum ar fi Detre Bebek și frații săi, sau János Kaplai și István Debrői. Pentru majoritatea persoanelor enumerate (episcopii de Transilvania, Oradea și Eger, voievozii de Transilvania, precum și István Debrői), respectiv pentru trupele lor, în caz de nevoie Oradea constituia un punct firesc de întâlnire, care pe deasupra, în timpul domniei regelui Sigismund, a figurat de mai multe ori ca loc de adunare pentru oștile mobilizate.¹⁵⁴

În cele din urmă, dar nu în ultimul rând, putem să-i atribuim un rol important regelui Ladislau cel Sfânt, sfântul protector al orașului Oradea.¹⁵⁵ Aceasta pentru că înalții prelați și baronii răzvrățiți au depus jurământul pe bustul relicvariului, ce conținea moaștele regelui Ladislau, jurământ conform căruia nu-l mai considerau pe Sigismund drept rege al lor, ci în locul lui îl vor recunoaște - mai târziu - pe Ladislau de Napoli drept suveran.¹⁵⁶ Oradea, orașul lui Ladislau cel Sfânt, ocupa de asemenea un loc de proeminentă importanță în viața regelui Sigismund.¹⁵⁷ Astfel, la începutul domniei sale, în 1390, împreună cu soția sa, regina Maria, a inaugurat statuia ecvestră a lui Ladislau cel Sfânt, operă a fraților Martin și Gheorghe din Cluj, apoi în 1395 au înmormântat-o aici pe regina Maria, iar în 1406 tot aici a creat regele Sigismund o fundație pentru celebrarea liturghiilor pentru mântuirea sufletului său (și tot atunci a dat dispoziție să fie înmormântat și el, lângă mormântul sfântului rege). Între cele două date, în 1400

154 ZsO II. nr. 5036, IX. nr. 586.

155 *Illés Horváth*: Szent László kultusza Luxemburgi Zsigmond uralkodói reprezentációjában. [Cultul lui Ladislau cel Sfânt în cadrul reprezentării ca suveran a lui Sigismund de Luxemburg.] *Aetas* 32. (2017: 3.) 130.

156 1 aug. 1406: ubi prestito iuramento super capite Sancti regis Ladislai corporaliter facto nos dyademate regnisque Hungarie, Dalmacie, Croacie nostris regis pre-titulatis, que fere annis sedecim gubernavimus more regio in eisdem imperantes privare de eisdemque regnis nostris excludere ac ignotum eis alium, regem scilicet predictum Ladizlaum filium condam Karuli de Duracio inducere, pro eorumque domino eligere et assumptere conati extiterunt – HO VII. 439–440.

157 *Terézia Kerny*: Zsigmond király temetése és temetkezőhelye. [Înmormântarea regelui Sigismund și locul înmormântării sale.] În: *Sigismundus rex et imperator. Művészet és kultúra Luxemburgi Zsigmond korában, 1387–1437.* [Sigismundus rex et imperator. Artă și cultură în vremea lui Sigismund de Luxemburg, 1387–1437.] Red. Imre Takács. Budapest–Luxemburg 2006. 475–476.

și 1401, a cerut și a primit de la papă permisiunea organizării unui pelerinaj la mormântul sfântului rege. În 1407, 1429 și 1430 a dat dispoziții referitoare la fundația pentru celebrarea liturghiilor, creată la mormântul reginei.¹⁵⁸

În lumina celor de mai sus, jurământul depus de răzvrățiți în orașul „preferat” al regelui Sigismund, pe bustul relicvariu al regelui Ladislau cel Sfânt, considerat de rege aproape ca un sfânt al familiei sale, a exprimat opoziția lor față de suveran nu numai pe plan politic, ci și pe plan teoretic. În plus, evenimentul putea să exprime în mod fidel intenția lor și în ochii „opinie publice”, iar suveranul îl putea cu siguranță interpreta ca pe o sfidare la adresa persoanei sale.

Rezumat

După enumerarea datelor și tragerea concluziilor derivate din ele, nu îmi rămâne altceva de făcut decât să schițez pe scurt mersul evenimentelor, reconstruit de mine.¹⁵⁹ Cu ocazia dietei ținute în septembrie 1402, pe lângă discutarea mai multor probleme importante, regele Sigismund - simplificând puțin cele întâmplate - l-a numit drept moștenitor al său pe ducele austriac Albert de Habsburg, punându-i totodată pe înalții demnitari să emită o diplomă inaugurală. Diploma emisă cu data de 21 septembrie nu a fost întărită de mai multe persoane dintre răzvrățiții de mai târziu, cum ar fi János Szepesi, arhiepiscop de

158 *I. Horváth: Szent László kultusza* op. cit. 128-130, 132-133.

159 Când în cursul scrierii studiului am ajuns la acest punct, mi-am adus aminte faptul că, punând în mod automat data jurământului de la Oradea la sfârșitul anului 1402 sau începutul anului 1403, preluând puncte de vedere anterioare, am examinat doar datele referitoare la perioada dintre octombrie 1402 și mai 1403. Însă regele Sigismund s-a aflat în Cehia și în perioada dintre luna februarie și luna mai a anului 1402 (Itineraria 79), astfel încât teoretic și această perioadă ar putea fi luată în considerare. Acest lucru ar putea fi susținut de acea dată unică, conform căreia un trimis al baronilor, al cărui nume nu este cunoscut, s-a aflat la curtea regelui Ladislau de Napoli înainte de 2 sept. 1402 (ZsO II. nr. 1874). Examinând însă izvoarele referitoare la perioada respectivă, nu găsim nici o urmă că ar fi avut loc atunci depunerea jurământului la Oradea.

Kalocsa, István Upori, episcop de Transilvania (deși foarte probabil el se afla la Pozsony sau măcar în apropierea orașului), precum și nici de Detre Bebek, palatin, Miklós Csáki, voievod de Transilvania, Miklós Kanizsai, János Kaplai și István Debrői. Suveranul, considerând acest lucru ca un semn al infidelității, i-a luat lui Detre Bebek funcția de palatin, numindu-l în locul lui pe Miklós Garai, ban al Dalmației, Croației și Slavoniei, punându-i apoi pe cei prezenți la dietă să-l aleagă și ei în această funcție. Ceilalți, fie că nu aveau funcții care să li se poată lua, fie, ca voievodul Csáki, au putut lipsi invocând un motiv credibil. Înălților prelați nu le-ar fi putut lua titlurile, ci doar veniturile diecezelor lor (acest lucru s-a și întâmplat în 1403/1404 cu arhiepiscopul János Kanizsai). Cealaltă parte a răzvrătiților, cum ar fi János Kanizsai, arhiepiscop de Esztergom, Tamás Ludányi, episcop de Eger, Lukács Órévi, episcop de Oradea, precum și Miklós Marcali, voievod de Transilvania, atunci încă nu și-au dat cărțile pe față, ci și-au pus pecețile pe diploma ce putea fi considerată ca un jurământ de credință. La încheierea lucrărilor dietei, fiecare s-a întors la reședința sa sau la locul unde își efectua serviciul. Însă regele a plecat în Austria împreună cu câțiva din adepții săi, cum ar fi palatinul Miklós Garai și marele trezorier Miklós Nevnai Treutul, iar apoi, fără cei doi menționați anterior, dar împreună cu alți domni, la începutul lui ianuarie 1403 a plecat în Cehia. Revenind de la Viena, Miklós Garai a părăsit probabil Buda tot pe la mijlocul lunii ianuarie și a plecat în Slavonia, locul unde își efectuase anterior serviciul. În băniile luptele începuseră deja la sfârșitul anului 1402, și în cursul lor oștile răzvrătiților, în primul rând cele aflate sub conducerea lui Imre Bebek, prior de Vrana, și Hervoja, voievod, au înfrânt armata noilor bani, iar pe banul Pál Besenyő l-au luat prizonier. Eberhard, episcopul de Zagreb, revenit la reședința sa, a reușit să-și apere posesiunile episcopiei, dar oastea fraților Garai, sosită în regiune, nu a obținut nici un rezultat.

În același timp, adică deja în timp ce Sigismund se afla în Cehia și Miklós Garai plecase de la Buda, și răzvrățiții au considerat că a venit vremea să treacă la acțiune. Cu siguranță la consfătuirea convocată la Oradea la sfârșitul lunii ianuarie 1403 - unde îi aștepta deja episcopul Lukács Órévi - au venit János Kanizsai, arhiepiscop de Esztergom, și János Szepesi, arhiepiscop de Kalocsa, Tamás Ludányi, episcop de Eger,

și István Upori, episcop de Transilvania, Detre Bebek - care continua să se considere palatin -, cei doi voievozi de Transilvania, Miklós Csáki și Miklós Marcali, János Kaplai, fost voievod și jude regal, precum și István Debrői, fost trezorer, și mulți alții (despre care putem avea doar bănuieli). În cursul tratatelor purtate, cei prezenți au hotărât să-l deposedeze de coroană pe Sigismund și să urce pe tronul Ungariei un nou rege, în persoana lui Ladislau de Napoli. Hotărârea lor - luată poate în ziua sărbătorii Întâmpinarea Domnului (2 februarie) - a fost întărită și prin jurământul prestat în catedrala din Oradea, într-un cadru festiv, cu mâna pe bustul relicvariu al regelui Ladislau cel Sfânt. După ce a avut loc această ceremonie, toți cei prezenți au plecat la Esztergom, unde pe 19 februarie 1403 au încheiat cu margraful Jodok din Moravia un tratat de ajutor reciproc împotriva lui Sigismund. Apoi la începutul lui aprilie, reprezentanții țării rămase în mod formal fără rege au reinnoit la Szalatnok, în comitatul Körös, tratatele comerciale încheiate de regii precedenți cu polonezii (și poate au fost discutate și alte probleme cu această ocazie). Cu statul-major al răzvrătiților ne întâlnim apoi cel mai curând cam peste o lună și jumătate, pe 24 mai, când oștile lor își instalaseră tabăra lângă Pozsegavár, unde s-au obligat să îl determine pe viitorul rege Ladislau să întărească o danie de moșie făcută de ei anterior (și în timpul acesta au putut purta tratative cu toată lumea, printre care și cu notabilitățile din Bosnia, în legătură cu cele mai felurite probleme).

Dar simultan cu aceasta, în timp ce în partea de sud și de est a țării răzvrățiții erau cei ce stabileau mersul evenimentelor, dinspre nord pornise deja contraofensiva forțelor fidele regelui, sub comanda palatinului Miklós Garai, a voievodului Stibor și a tovarășilor lor.